

dzi, że Ireneusz swe świadectwa o Janie czerpał od Papiasza, ale pomieszał w nich Jana apostoła z Janem Prezbiterem.

W całości publikacja dostarcza dużo materiału, z którego wynika, że tradycja o męczeńskiej śmierci Jana apostoła była szeroko rozpowszechniona w Kościele w czasach patrystycznych i średniowiecznych, z wyjątkiem Rzymu.

Warszawa

Ks. STANISŁAW MĘDALA CM

PAUL de CLERCK, *Zrozumieć liturgię*, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce 1997, ss. 191.

Wydawnictwo „Jedność” w Kielcach, nawiązując w programie wydawniczym do swojej historii (jako jedyne spośród katolickich wydawnictw w Polsce wydało w 1948 roku tłumaczenie encykliki Piusa XII o liturgii „Mediator Dei”), wprowadziło na polski rynek książek katolickich bardzo aktualną i potrzebną dla każdego, kto uczestniczy w liturgii Kościoła i chce „zrozumieć” jej sensowność, mądrość i bogactwo, pozycję *L'intelligence de la liturgie* (Paris 1995), znanego belgijskiego liturgisty Paul de Clercka. Autor jest dyrektorem Wyższego Instytutu Liturgicznego w Instytucie Katolickim w Paryżu, profesorem Ośrodka Studiów Teologicznych i Pastoralnych w Brukseli, członkiem „Societas Liturgica”, Europejskiego Stowarzyszenia Teologii Katolickiej, komitetu naukowego wydawnictwa „Sources liturgiques” oraz redaktorem naczelnym kwartalnika liturgicznego „La Maison-Dieu”. Osoba Autora, ale także przekład z francuskiego i redakcja ks. prof. S. Czerwika, zapewnią Czytelnikom pomoc w ponownym odkryciu i przyswojeniu sobie przez uczestników liturgii więcej bogactw, które ona w sobie kryje, niż udaje się nam często dostrzec, usłyszeć i przeżyć. Książka ta zrodziła się ze stopniowego odkrywania liturgii poprzez jej studium i praktykę. Opierając się zatem na głębokiej znajomości przedstawianej problematyki i osobistym doświadczeniu, Autor postawił sobie jako cel tej książki ukazanie „rozumności” liturgii i to w podwójnym tego słowa znaczeniu. Chodzi najpierw o ułatwienie rozumienia liturgii, czyli przybliżenia jej tym, którzy są nią zainteresowani, ale także wykazanie, że „jeśli ktoś podchodzi do liturgii z sympatią, okazuje się ona rozumna, ‘inteligentna’”. Paul de Clerck jest zdania, że uczestnikom liturgii potrzebne jest „rozumienie sercem”, które oczywiście nie dyskwalifikuje ich aktywności umysłowej, ale na pewno trzeba serca, aby rozumieć; konieczne jest podejście z sympatią do tego, co pragniemy poznać. Liturgia nie jest przedmiotem intelektualnego rozumienia, który należałoby uchwycić, opisać i udowodnić, „ale źródłem, które nadaje sens”. Dlatego liturgii nie można pojąć w sposób czysto rozumowy, gdyż jako działanie Chrystusa i Kościoła urzeczywistniające uświęcenie człowieka i kult oddawany Bogu za pomocą znaków widzialnych, zwłaszcza słowa i obrzędu, zwraca się do całego jestestwa człowieka, ogarniając całą jego osobę: ciało i ducha. Jeśli człowiek poddaje się pod jej wpływ, otwiera przed nim swoje skarby, a jej bogactwa wprawiają go w zdumienie i zachwyt. „Liturgia bowiem to miejsce, w którym Boże dzieło zbawienia jest głoszone i celebrowane. Jest to miejsce, gdzie Bóg nas na nowo pociąga do siebie i zaprasza, abyśmy tworzyli Jego lud, szczęśliwy

z tego powodu, że może głosić wielkie dzieła Tego, który nas wprowadza w zasięg własnej egzystencji”.

Autor mając na uwadze całą teologiczną głębię liturgii, dzieli się z nami wieloma przeżyciami i płynącymi z nich wnioskami, wszystko jednakże umieszczając w kontekście doskonałej znajomości zagadnień. W dziewięciu rozdziałach znajdujemy zatem całe bogactwo problemów związanych z liturgią, określonych tytułami: *Czy liturgia jest niezrozumiała?, Dostrzegając rolę ciała i zmysłów, Czynność liturgiczna i jej wymiar teologiczny, Charakter eklezjalny liturgii, Sposób pojmowania życia* („Liturgia jest pełna mądrości: przekazuje wielowiekowe doświadczenie życiowe ludzi różnych krajów i epok. Nie kryje i nie przemilcza prawdy, że człowiek rodzi się i umiera, doznaje radości i smutku”), *Liturgia i kultura, Celebrować obecność Boga w dniu dzisiejszym* („Nie mam czasu – słyszy się wokół. Mówiąc te słowa, człowiek wyznaje, że czas przecieka mu między palcami i że traci nad nim władzę. Nie jest jego panem. (...) spróbujemy pokazać, jak mądrze liturgia rozwiązuje zagadkę czasu”), *Miejsce dla zgromadzenia celebrującego* („Ustawienie ołtarza w stronę ludu to nowość, która bezspornie najgłębiej poruszyła opinię publiczną w latach sześćdziesiątych... Ile wywołało to wówczas dyskusji! Nie zakończyły się one bynajmniej i problem pozostaje aktualny. (...) ...kto przemawia do innych zwraca się do nich twarzą. Nikt nie postawi zarzutu kapłanowi, że patrzy na uczestników... w czasie liturgii słowa... Ale podczas modlitwy? Sama jej definicja wskazuje na to, że jest ona skierowana do Boga. Nie jest więc rzeczą nieodzwoną, aby kapłan zwracał się w stronę zgromadzenia, kiedy modli się z nim albo w jego imieniu”), *Jak zdobywać doświadczenie liturgii?* („...jak sobie przyswoić bogactwa liturgii? Co zrobić, aby ona nas poruszała i miała wpływ na nasze życie chrześcijańskie? ...postaram się pokazać...”). Ukazując na tle różnych problemów wielkie bogactwo liturgii, Autor snuje szczerą refleksję: „Często marzę o tym, aby celebacje liturgiczne były dłuższe. Wbrew temu, co się dokoła mówi, i mimo narzekania na zbyt długie obrzędy, mam odczucie, że w wielu wypadkach trwają one zbyt krótko. Jeszcze nie weszliśmy w ich głębię, a już się kończą”.

Paul de Clerck kończy swoje rozważania „słowem do przyszłych pokoleń” prosząc, by przede wszystkim podejść do liturgii tak, jak do każdego ludzkiego dzieła: z zaciekawieniem i sympatią, z wewnętrzną wrażliwością... poddać się temu, co ona proponuje, pozwolić, aby nas urzekły jej słowa i gesty, śpiewy i ukryte w nich piękno, ...podać się mocy jej symboliki, aby mogła przemieniać całą naszą egzystencję. Autor jest przekonany, że celebacje liturgiczne są bardzo ważne dla pogłębienia osobistego życia jej uczestników, dla umocnienia solidarności we wspólnocie chrześcijańskiej oraz dla przyszłości Kościoła. „Chodzi tu o bardzo poważną stawkę. Coraz lepiej rozumiemy, że jeśli nie ma zgromadzenia ani liturgii, nie pozostanie nic z Kościoła, bo właśnie w liturgii nabiera on kształtów”.

Jesteśmy niezmiernie wdzięczni ks. prof. S. Czerwikowi i gratulujemy wydawnictwu „Jedność” wydania książki Paula de Clercka, napisanej po mistrzowsku, z wielką znajomością zagadnień liturgii i potrzeb w tym względzie dzisiejszego chrześcijanina. Z tej też racji książkę tę powinni przestudiować wszyscy, którzy są uczestnikami liturgii, niezależnie od spełnianych w niej posług.

Dodajmy na koniec, że *Zrozumieć liturgię*, Paul de Clercka stanowi już piąty tom serii wydawniczej „Vetera et nova. Biblioteka przekładów klasyków liturgiki (liturgii)” Instytutu Liturgicznego w Krakowie.

Kraków

Ks. JAN JÓZEF JANICKI

JAN KANTY PYTEL, *Słowo Boże nie jest związane*. Uroczystości, Święta. Dni okolicznościowe, Pallottinum-Poznań 1998, ss. 333.

Wydawnictwo Pallottinum opublikowało kolejną wartościową, praktyczną pozycję, w której swoimi doświadczeniami dzieli się z duszpasterzami znakomity poznański biblista, profesor i długoletni dziekan Papieskiego Wydziału Teologicznego, wykładający również na świeckich uczelniach. Bardzo ważne jest dostarczanie materiałów dla osób przygotowujących liturgię i katechezę, mających różnego rodzaju kontakty formacyjne z bliźnimi.

Książka ks. prof. Pytla jest kontynuacją wcześniej wydanych zbiorów: „Ze stołu Słowa Bożego” i „Pozbierajcie okruszyny”. Zawiera homilie, rozważania, modlitwy powszechne na uroczystości, święta i dni okolicznościowe. Dwie pierwsze części prezentują materiały na niedziele i święta od początku do końca roku kalendarzowego z uwzględnieniem przypadających w odpowiednim czasie obchodów związanych z cyklem paschalnym. Uwzględnione są również święta i uroczystości obchodzone szczególnie w Wielkopolsce. Całość uzupełniają materiały na rozpoczęcie nowego roku, pierwszą uroczystą Komunię św. dzieci w parafii, Dzień Matki, dziękczynienie za żniwa, rocznicę odzyskania niepodległości w 1918 r. i zakończenie starego roku.

We wstępie Autor ze skromnością określa swoje zamierzenia: dostarczenia pomocy tym, którzy mogą mieć w dużym stopniu udzielony charyzmat rozumienia i przekazu Słowa. Dzieli się swą bogatą, gruntowną wiedzą o Piśmie Świętym oraz osobistym doświadczeniem, w którym kontakty z różnymi osobami i środowiskami pozwalają mu z wielką wrażliwością rozumieć potrzeby i oczekiwania różnych grup słuchaczy Słowa Bożego i uczestników liturgii. W rozważania na temat perykop biblijnych, tajemnic święt i osób, z którymi wiąże się obchody, wplata teksty i przykłady z literatury oraz innych dziedzin kultury polskiej i powszechnej. Uczy korzystania ze skarbcza ludzkiej myśli i przedstawiania Chrystusowi w łączności z Jego ofiarą owoców pracy rąk i myśli, także artystycznej twórczości człowieka. Wiele trudnych biblijnych problemów przedstawia w sposób przystępny, syntetyczny, bez wchodzenia w szczegóły podając to, co najistotniejsze dla zrozumienia danego tekstu, okoliczności, w których powstał i zastosowania w dzisiejszych warunkach naszego życia. W ten sposób przeżywana liturgia jest bardzo żywa, pozwala doświadczyć głębokiej więzi z Bogiem i wybranymi przez Niego ludźmi żyjącymi i działającymi w dawnych wiekach, wypowiadającymi z Jego natchnienia słowa, które i dla nas są bardzo ważne i cenne.

Sformułowania modlitwy powszechnej uzupełniają głębokie a zarazem proste rozważania. Dziś wielu uczestników liturgii wygłasza wezwania, które nie zawsze są dojrzałe, właściwie zbudowane. Również nie wszystkie wydawane drukiem teksty są do końca przemyślane i poprawione. Dlatego